

Ανάπτυξη δεξιοτήτων προφορικού και γραπτού λόγου

εκπαιδευτικές πρακτικές

ESW_350

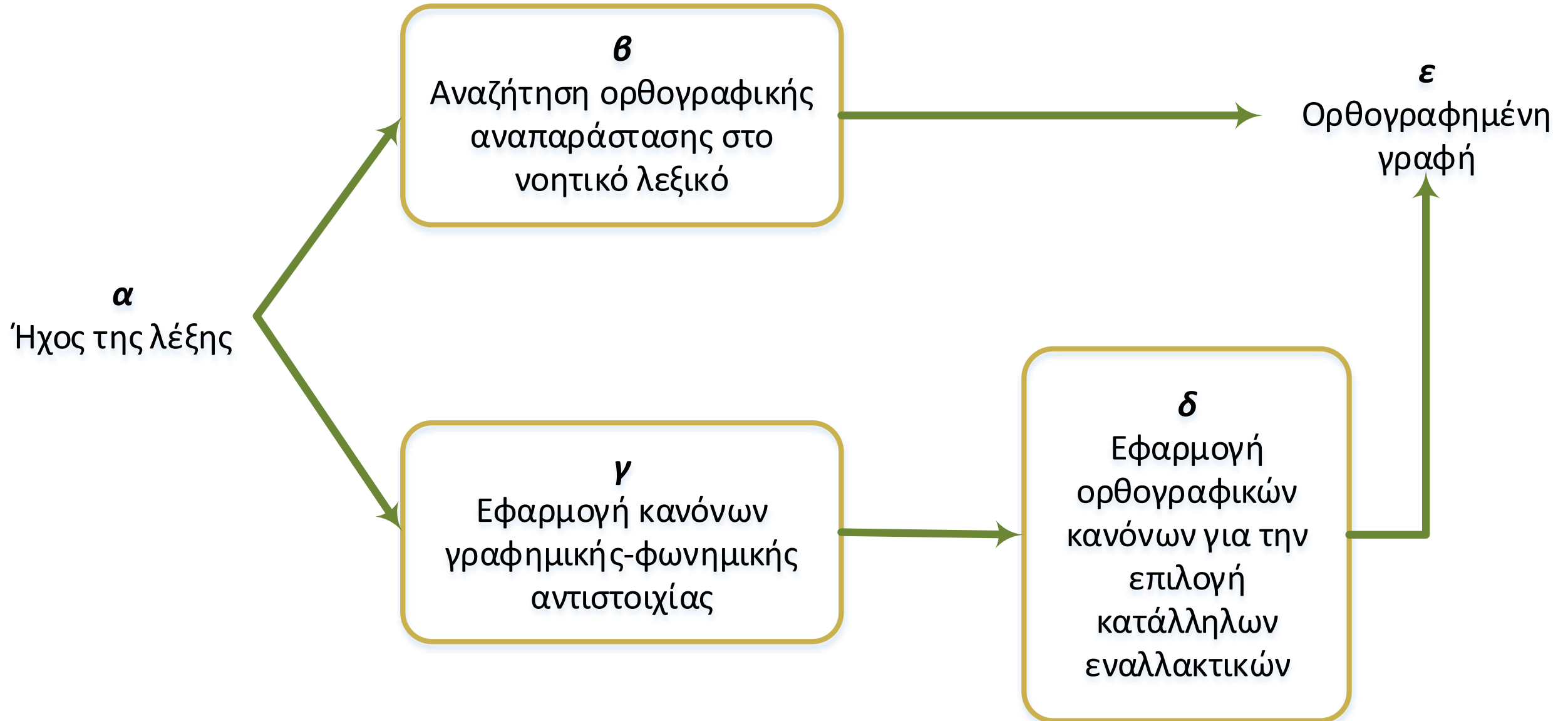
Κεφάλαιο 5^ο

Ορθογραφημένη γραφή

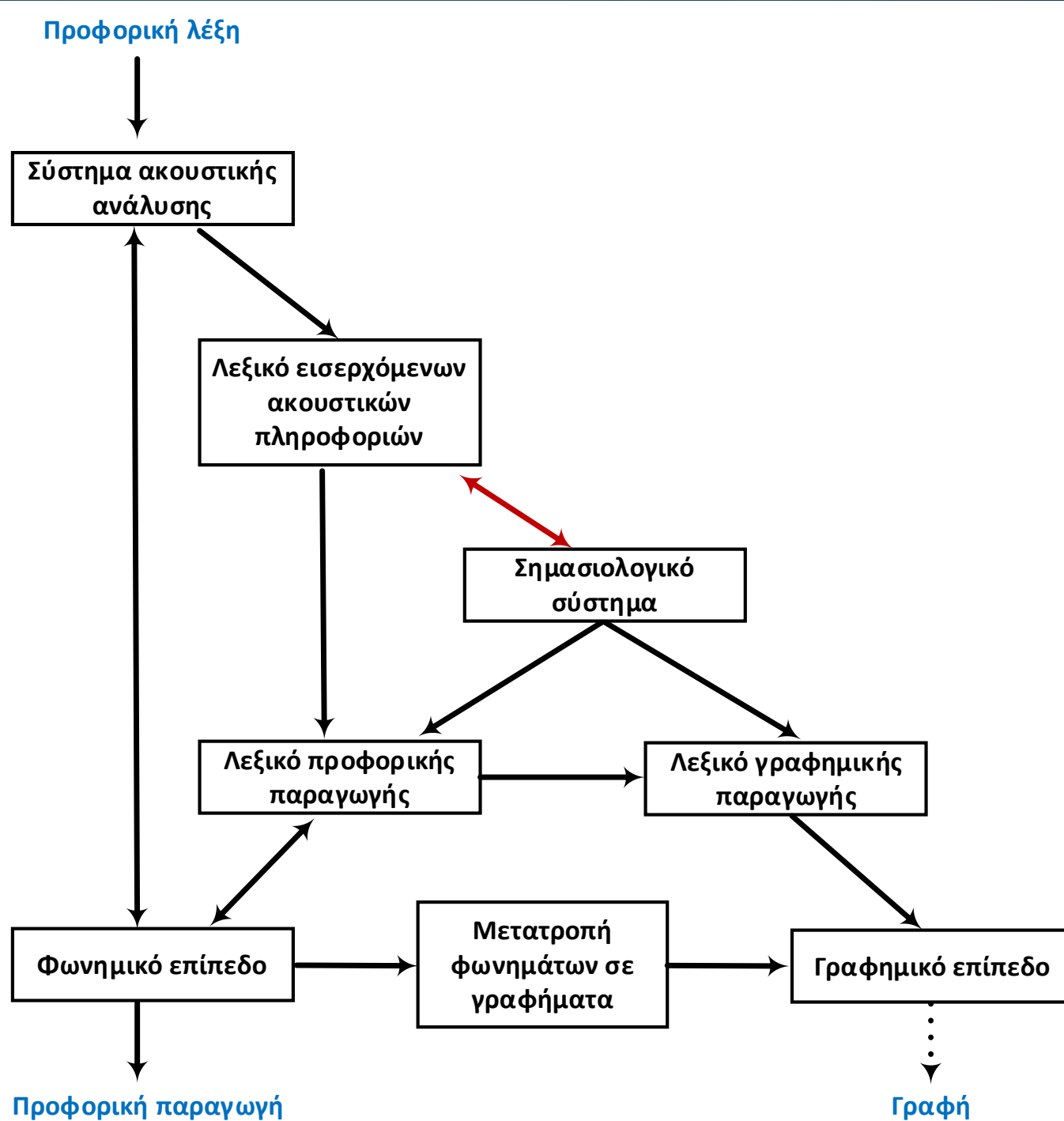
- ❖ **Ορθογραφημένη γραφή (spelling):** η προσπάθεια κάποιου να αναπαραστήσει τις λέξεις της προφορικής του γλώσσας με τη βοήθεια οπτικών συμβόλων.
- ❖ Η αναπαράσταση του προφορικού λόγου στο γραφημικό επίπεδο υπόκειται σε συγκεκριμένους περιορισμούς.
- ❖ Οι ακολουθίες των γραφημικών συνόλων θα πρέπει να τοποθετηθούν στη σωστή, αποδεκτή σειρά, όπως αυτή καθορίζεται από τους ορθογραφικούς κανόνες και τις γλωσσικές συμβάσεις κάθε γλώσσας.

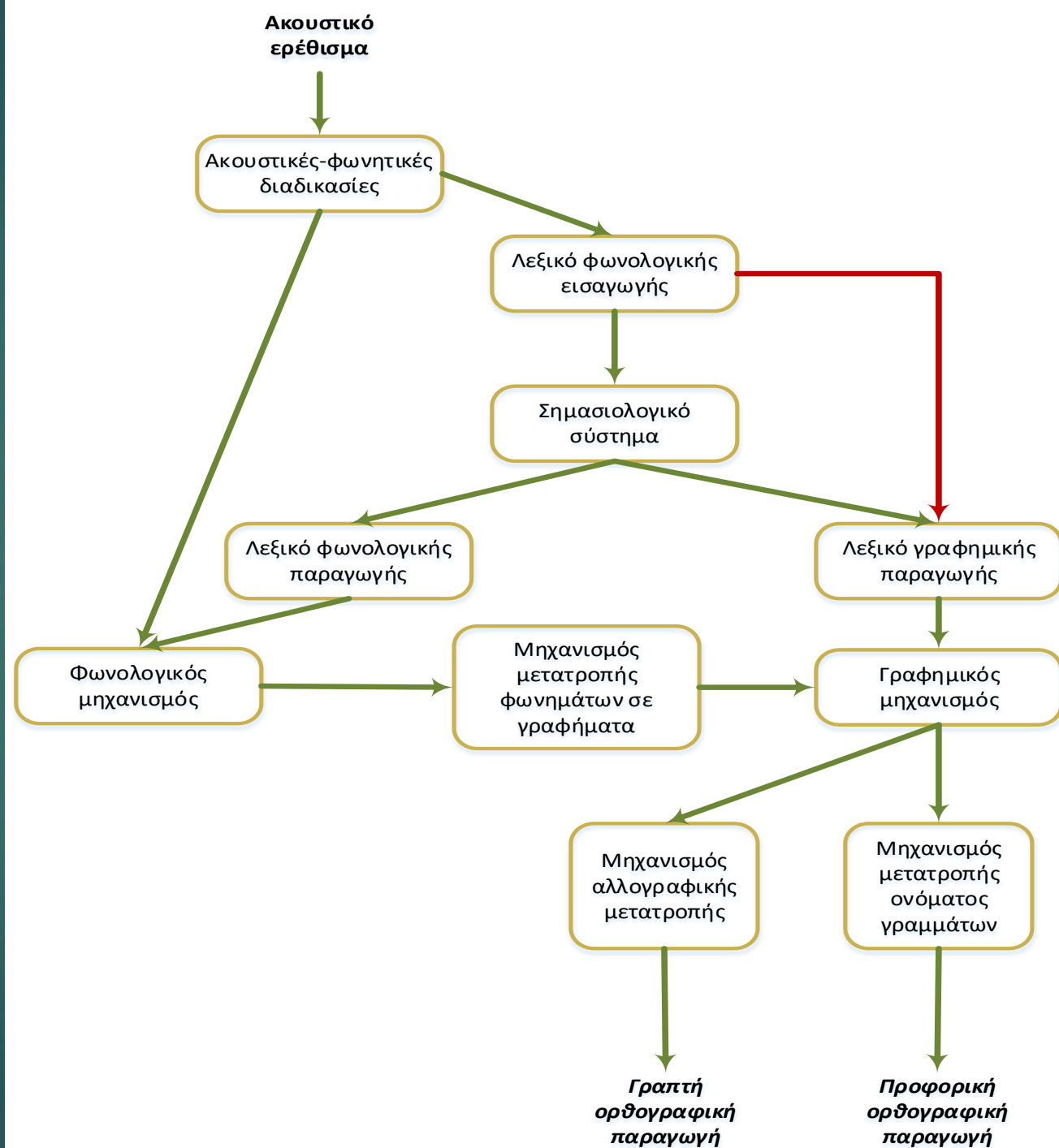
Μοντέλα διεκπεραίωσης της ορθογραφημένης γραφής

Ellis και Young (1988)

Caramazza et al., (1987)

Μάθηση της ορθογραφημένης γραφής

- ❖ Έχουν διατυπωθεί αρκετές θεωρητικές προτάσεις για τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται η δεξιότητα της ορθογραφημένης γραφής.
- ❖ Οι δύο κυριότερες θεωρίες αναφορικά με την ανάπτυξη της ορθογραφικής δεξιότητας είναι:
 - Η *θεωρία των σταδίων ή φάσεων (stage theory)*.
 - Η *θεωρία ρεπερτορίου (repertoire theory)*.

Θεωρία των σταδίων ή φάσεων (stage theory)

- ❖ Τα παιδιά μαθαίνουν συγκεκριμένα γλωσσικά στοιχεία **διαδοχικά**, σε ευδιάκριτα αναπτυξιακά στάδια, τα οποία αναπαρίστανται με τη μορφή στρατηγικών.
- ❖ Μόλις οι μαθητές αποκτήσουν κάποια γνώση σε ένα στάδιο προχωρούν στο επόμενο.

Θεωρία ρεπερτορίου (repertoire theory)

- ❖ Τα παιδιά αποκτούν γνώσεις για τέσσερα επιμέρους γλωσσικά στοιχεία (φωνολογική, ορθογραφική, μορφολογική γνώση και νοητικές ορθογραφικές εικόνες) σε όλα τα αναπτυξιακά στάδια και χρησιμοποιούν αυτές τις πηγές γνώσης ανάλογα με τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος.

Θεωρία των σταδίων ή φάσεων (stage theory)

(α) Προ-φωνητικό (*prephonetic*): τα παιδιά αναπαριστούν την προφορική γλώσσα με γράμματα.

(β) Φωνητικό (*phonetic*): τα παιδιά χρησιμοποιούν μια στρατηγική γράμματος-ονόματος (*letter-name*) για να αναπαραστήσουν κάθε λέξη.

(γ) Μεταβατικό (*transitional*): τα παιδιά χρησιμοποιούν ομάδες γραμμάτων (π.χ. μίδυ αντί μύδι).

(δ) Στάδιο της επίτευξης (*attainment*) ή της σωστής γραφής: τα παιδιά χρησιμοποιούν συμφωνικά συμπλέγματα (π.χ. τροφή), δίψηφα (π.χ. παιδί) κ.λπ.

❖ Η Ehri (2000) αναφέρει ότι όλα αυτά τα μοντέλα (Gentry, 1982· Frith, 1985· Templeton & Bear, 1992), μολονότι διαφέρουν στο όνομα, περιγράφουν στην ουσία τα ίδια αναπτυξιακά στάδια:

(α) Προ-αλφαβητική ή λογογραφική φάση: Χαρακτηρίζεται από την περιορισμένη γνώση των παιδιών για το αλφαβητικό σύστημα, τα οποία μπορούν να αποδώσουν γραφημικά ορισμένα μόνο γράμματα.

(β) Μερική αλφαβητική ή μεταβατική φάση: Οι αρχάριοι ορθογράφοι αρχίζουν να μαθαίνουν το όνομα και τον ήχο των γραμμάτων και αναπαριστούν τις λέξεις, συνήθως, με ένα γράμμα για κάθε συλλαβή (π.χ. **γλ** αντί **γάλα**).

(γ) Πλήρης αλφαθητική φάση: Στη συγκεκριμένη φάση τα παιδιά αρχίζουν να διακρίνουν τις συλλαβές και τους ήχους μέσα στις λέξεις και αποθηκεύουν σταδιακά οπτικές ορθογραφικές εικόνες.

(δ) Παγιωμένη αλφαθητική φάση: Οι ορθογράφοι μαθαίνουν μεγαλύτερες λέξεις, οι οποίες περιέχουν προθέσεις και καταλήξεις, ενώ αρχίζουν να κατανοούν ότι τα μορφολογικά στοιχεία αλλάζουν την έννοια των λέξεων. Επίσης, η έννοια των λέξεων βοηθά στην ανάσυρση συγκεκριμένων ορθογραφικών ταυτοτήτων.

Θεωρία ρεπερτορίου (repertoire theory)

- ❖ Τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε μια ποικιλία γλωσσικών γνώσεων από την έκθεσή τους στον γραπτό και τον προφορικό λόγο.
- ❖ Δύο αναπτυξιακές φάσεις μπορούν να εμφανιστούν ταυτόχρονα.
- ❖ Οι προφορικές και γραπτές γλωσσικές δεξιότητες συνδυάζονται και αναπτύσσονται ταυτόχρονα, σε διαφορετικό ρυθμό βέβαια.
- ❖ Τα παιδιά χρησιμοποιούν πολλαπλές πηγές γνώσεων και χτίζουν βαθμιαία τις ορθογραφικές τους δεξιότητες.
- ❖ Με την απόκτηση εμπειρίας στον γραπτό λόγο, στηρίζονται περισσότερο στις ορθογραφικές και μορφολογικές γνώσεις, ενώ χρησιμοποιούν τις φωνολογικές μόνο όταν αντιμετωπίζουν άγνωστες λέξεις.
- ❖ Οι οπτικές ορθογραφικές εικόνες γίνονται περισσότερο ακριβείς εξαιτίας της συνεχούς έκθεσης στον γραπτό λόγο.

Παράγοντες που επηρεάζουν την ορθογραφημένη γραφή

Φωνολογική γνώση

- ❖ Η Carlisle (2003) θεωρεί ότι η φωνολογική γνώση, ειδικά η φωνημική επίγνωση, είναι η σημαντικότερη πηγή γνώσης.
- ❖ Αφορά σε αποθηκευμένες πληροφορίες για τις διαφορετικές πτυχές της ακουστικής δομής της γλώσσας.
- ❖ Οι αποθηκευμένες φωνολογικές αναπαραστάσεις των ήχων της προφορικής γλώσσας αξιοποιούνται στη δημιουργία αντιστοιχιών φωνήματος-γραφήματος.
- ❖ Η υψηλή επίδοση στις δοκιμασίες φθογγικού συνδυασμού φαίνεται ότι παρουσιάζει υψηλή συσχέτιση με τη μεταγενέστερη αναγνωστική επίδοση, ενώ η φθογγική κατάτμηση είναι η ισχυρότερη μεταβλητή πρόβλεψης της ορθογραφικής ικανότητας.

Ορθογραφική γνώση

❖ Αφορά στη δυνατότητα μετάφρασης της προφορικής γλώσσας σε γραπτή μορφή.

Περιλαμβάνει:

- Τη γνώση ότι ένα γράμμα ή μια ομάδα γραμμάτων μπορεί να αναπαραστήσει κάθε ήχο.
 - Τη γνώση των κανόνων ορθογραφίας καθώς και των ορθοτακτικών (orthotactic) κανόνων.
 - Την ικανότητα αναγνώρισης συγκεκριμένων ορθογραφικών αναπαραστάσεων, η οποία επιτυγχάνεται (αναπτύσσεται) μέσω της συνεχούς έκθεσης στον γραπτό λόγο.
- ❖ Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ότι η ικανότητα ορθογραφικής επεξεργασίας αποτελεί ξεχωριστό παράγοντα επίδρασης στην ανάπτυξη της ορθογραφημένης γραφής.

Μορφολογική γνώση

- ❖ Συμβάλλει, μεμονωμένα, στην ικανότητα της ορθογραφημένης γραφής μετά τη Δ' ή Ε' τάξη του Δημοτικού.
- ❖ Αφορά στη συνειδητοποίηση, ότι οι λέξεις μπορούν να χωριστούν σε μικρότερες σημασιολογικές μονάδες.
- ❖ Το θέμα των λέξεων είναι η μικρότερη μορφολογική μονάδα, η οποία μπορεί να αλλάξει αν προσθέσουμε καταλήξεις ή προθέσεις.

Νοητικές ή οπτικές ορθογραφικές εικόνες

- ❖ Αφορούν τις καταχωρημένες στο λεξικό αναπαραστάσεις των γραμμάτων, των συλλαβών ή των μορφολογικών μονάδων.
- ❖ Σχηματίζονται από τη σύνδεση μεταξύ της ακουστικής και της ορθογραφικής ταυτότητας των λέξεων.
- ❖ Η συνεχής έκθεση στον γραπτό λόγο επηρεάζει την ανάπτυξή τους.
- ❖ Η ανάπτυξη νοητικών αναπαραστάσεων για μορφολογικές μονάδες εξαρτάται από τη δυνατότητα των μαθητών να αναγνωρίζουν αυτές τις μονάδες μέσα στις λέξεις.

Δεξιότητες γραφής

Χειρόγραφες σημειώσεις

- ❖ Η αποτύπωση των ξεχωριστών ορθογραφικών χαρακτηριστικών των γραμμάτων (orthographic features) στο χαρτί με τη χρήση κάποιου εργαλείου γραφής.
- ❖ Απαιτούν λεπτές οπτικο-κινητικές δεξιότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν το σχεδιασμό (planning) και την εκτέλεση (executing) μιας διαδοχικής σειράς κινήσεων.
- ❖ Η αποτύπωση του προφορικού λόγου στο γραφημικό επίπεδο είναι μία ιδιαίτερα σύνθετη γνωστική δεξιότητα και, σίγουρα, αρκετά πιο σύνθετη από ό,τι η ανάγνωση.
- ❖ Εκτός από τις οπτικο-χωρικές απαιτήσεις (π.χ. αναγνώριση γραμμάτων ή λέξεων στην ανάγνωση), υπάρχουν και οπτικο-κινητικοί περιορισμοί.

Χαρακτηριστικά που φανερώνουν εργονομικές ή βιοκινητικές δυσκολίες στη γραφή

- ❖ Στάση σώματος, θέση τετραδίου, λαβή εργαλείου γραφής, πίεση στο εργαλείο γραφής.
- ❖ Αλφαβητική γνώση.
- ❖ Σχήμα γραμμάτων.
- ❖ Μέγεθος γραμμάτων.
- ❖ Ευθυγράμμιση στις γραμμές του τετραδίου.
- ❖ Αποστάσεις γραμμάτων.
- ❖ Χρήση κεφαλαίων και πεζών γραμμάτων.

Αξιολόγηση της ορθογραφημένης γραφής

❖ Συνήθως, για την αξιολόγηση της ορθογραφημένης γραφής χρησιμοποιούνται τέσσερις τύποι μετρήσεων (Rathvon, 2004):

(α) Σταθμισμένα τεστ που συγκρίνουν τις επιδόσεις διαφορετικών μαθητών χρησιμοποιώντας νόρμες (norm-referenced tests).

(β) Κατάλογοι λέξεων (spelling inventories).

(γ) Τεστ γραφής ψευδολέξεων (pseudoword spelling measures).

(δ) Αξιολογήσεις της ορθογραφικής ευχέρειας (spelling fluency measures).

Εκπαιδευτικές πρακτικές με έμφαση στην ανάπτυξη της
ορθογραφημένης γραφής

❖ Οι Berninger και Richards (2002) υποστηρίζουν ότι για την ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού προγράμματος διδασκαλίας της ορθογραφημένης γραφής θα πρέπει να πληρούνται έξι βασικές αρχές:

(α) Ανάπτυξη της γλωσσικής ενημερότητας.

(β) Διδασκαλία των αντιστοιχιών φωνήματος-γραφήματος.

(γ) Καθημερινή άσκηση στην ορθογραφημένη γραφή.

(δ) Επιλογή ορθογραφικών στόχων.

(ε) Έκθεση σε αυθεντικές επικοινωνιακές συνθήκες.

(στ) Συναισθηματικό πλαίσιο και κίνητρα.

Πρόσθετα αναγνώσματα

- Ellis, A. W., & Young, A. W. (1996). *Human cognitive neuropsychology: A textbook with readings*. UK: Psychology Press.
- Moats, L. C. (2019). Phonics and spelling: Learning the structure of language at the word level. In D. A. Kilpatrick, R. M. Joshi and R. K. Wagner (eds), *Reading Development and Difficulties (pp. 39-62)*. Cham: Springer.
- Αϊδίνης, Α. (2010). Στρατηγικές ορθογραφημένης γραφής και η ανάπτυξή τους στο δημοτικό. Στο Α. Μουζάκη και Α. Πρωτόπαπας (Επιμ.), *Ορθογραφία: Μάθηση και διαταραχές (σσ. 137-150)*. Αθήνα: Gutenberg.
- Αϊδίνης, Α. (2012). *Γραμματισμός στην πρώτη σχολική ηλικία: Μια ψυχογλωσσολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μουζάκη, Α. (2010β). Η ανάπτυξη της ορθογραφικής δεξιότητας. Στο Α. Μουζάκη και Α. Πρωτόπαπας (Επιμ.), *Ορθογραφία: Μάθηση και διαταραχές (σσ. 29-52)*. Αθήνα: Gutenberg.

Ασκήσεις – θέματα για συζήτηση

1. Περιγράψτε πώς διεκπεραιώνεται η γραφή μιας λέξης μέσω της φωνολογικής στρατηγικής (μη-λεξική διαδρομή). Δώστε ένα παράδειγμα.
2. Περιγράψτε πώς διεκπεραιώνεται η γραφή μιας λέξης μέσω της οπτικο-ορθογραφικής στρατηγικής (λεξική διαδρομή). Δώστε ένα παράδειγμα.
3. Περιγράψτε πώς διεκπεραιώνεται η γραφή μιας λέξης μέσω της στρατηγικής της αναλογίας. Δώστε ένα παράδειγμα.
4. Αναλύστε τον όρο φωνολογική κωδικοποίηση (phonological recoding). Δώστε ένα παράδειγμα.
5. Ποιες είναι οι κυριότερες θεωρίες για τη μάθηση της ορθογραφημένης γραφής; Αναπτύξτε μία (1) από αυτές.

Ασκήσεις – θέματα για συζήτηση

6. Ποιος είναι ο ρόλος της φωνολογικής επίγνωσης στη μάθηση της ορθογραφημένης γραφής στην ελληνική γλώσσα;
7. Ποιος είναι ο ρόλος της μορφολογικής γνώσης στη μάθηση της ορθογραφημένης γραφής στην ελληνική γλώσσα;
8. Περιγράψτε τις βασικές γνωστικές δεξιότητες που εμπλέκονται στην παραγωγή γραπτού λόγου.
9. Ποιες βασικές αρχές πρέπει να πληρούνται για την ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού προγράμματος διδασκαλίας της ορθογραφημένης γραφής;
10. Περιγράψτε μία (1) τεχνική ανάπτυξης των κινητικών δεξιοτήτων.
11. Περιγράψτε μία (1) τεχνική διδασκαλίας για την ανάπτυξη της ορθογραφημένης γραφής λέξεων.

Ευχαριστώ!